

Opnieuw geschiedenis schrijven?

Jef Peeters

De wereld verandert snel vandaag. Dat is het minste wat je wel kan zeggen. Ten minste twee grote fenomenen spelen daar een rol in. Allereerst zijn er de economische verschuivingen op mondiaal vlak. De cijfers spreken voor zich: de bijdrage aan de mondiale economische groei van de traditionele industrielanden, die tijdens de jaren 1989-1998 nog 46% bedroeg, is voor 2005-2007 gedaald tot 27%. Het aandeel van de VS is daarbij haast gehalveerd van 19% tot 10%, terwijl dat van China steeg van 22% tot 33%. De kredietcrisis en de daarmee samenhangende paniek op de beurzen komen dus niet uit de lucht gevallen. De VS leeft al een tijdje boven zijn stand. Volgens Geert Noels, hoofdconoom van Petercam, is de Amerikaanse economie voor jaren uitgeteld (*De Standaard* 26/01/08). Daarbij komt nog de stijging van de energieprijzen door de groeiende olieschaarste, een fenomeen dat nog niet eens op zijn hoogtepunt is.

De klimaatcrisis, als een tweeling gekoppeld aan dat energievraagstuk, is de tweede grote bron van dynamiek op wereldvlak. Gezien de beperkte impact van het Kyoto-proces op het energieverbruik en de CO₂-uitstoot tot nu toe, zijn de afspraken die in Bali gemaakt werden opzienbarend: 25 tot 40% reductie (t.o.v. 1990) van broeikasgassen tegen 2020. Europa heeft zijn doelstelling op 20% gelegd, wat beslist onvoldoende is om zich in te schrijven in de doelstellingen van Bali, maar dat is slechts 'voorlopig'. Indien Bali een nieuw verdrag oplevert zullen de doelstellingen bijgesteld worden. Waarom dan niet ineens 30% als reductiedoelstelling voorop stellen? De politiek kijkt – ondanks het groeiende besef van urgentie – nog wat de kat uit de boom. Wat gaan de anderen doen? Je kent het verhaal wel: concurrentievermogen e.d.. Niettemin is de dynamiek die op korte termijn op gang gekomen is onmiskenbaar. Dat fossiele energiebronnen de achilleshiel vormen van het heersende industrieel-kapitalistische systeem is in deze kolommen al meermaals betoogd. Waar de huidige dynamiek toe zal leiden is vandaag nog niet uit te maken, maar dat er heel veel zal veranderen, en wel op relatief korte termijn is overduidelijk. Ik zou hier willen spreken van een 'opening' in het heersende wereldsysteem waarin opnieuw geschiedenis geschreven kan worden.

Daarbij is het van groot belang om te zien of en hoe in de samenleving de geesten gaan verschuiven. Het gaat daarbij niet direct om het denken van de modale burger, maar wel om vernieuwende ideeën die langzaam veld winnen en aanleiding geven tot nieuwe praktijken in onderzoek, onderwijs, economie, politieke besluitvorming etc. Dat de spreidstand tussen dergelijke nieuwe opvattingen en het dominante maatschappelijk discours en beleid vandaag nog zeer groot is, mag ons niet misleiden. Sowieso zullen reële veranderingen die op het terrein levensvatbaar blijken voorop lopen t.a.v. een grotere maatschappelijke transitie. In het economisch denken zie ik o.a. volgende twee voorbeelden. 'Maatschappelijk verantwoord ondernemen' is

niet alleen een slogan, en de praktijk ervan is niet alleen 'greenwashing' (cf. dossier in MO* december 2007). Dat andere maatschappelijke belangen dan de belangen van de aandeelhouders gaan meewegen in de beslissingen van bedrijven – het zogenaamde 'multi-stakeholders model' – betekent een wezenlijke verandering in de gangbare 'kapitalistische' bedrijfsvoering.

Een ander voorbeeld is de discussie over het anders gaan meten van economische welvaart. Dat het BBP geen goede maat is voor welvaart – laat staan voor welzijn – is al een oude discussie. Maar die is duidelijk terug van weggeweest! De erkenning door hoe langer hoe meer economen van het feit dat in de meeste industrielanden de welvaart niet meer groeit, of zelfs afneemt, bij stijgende BBP-groei is opnieuw een grondige verschuiving van de geesten. Hierbij kunnen we haast wel stellen: 'nu de politici nog!'. In dat verband wil ik hier graag wijzen op de Nederlands-Vlaamse Conferentie *Een comfortabele waarheid – Groei naar een duurzame en solidaire economie* op 10 januari in Tilburg (zie: www.economischegroei.net). Daar werd een hele dag nagedacht en gediscussieerd over alternatieven voor het gangbare groeiemodel door een 300-tal mensen, gaande van activisten over leden van ngo's, medewerkers van overheidsinstellingen tot academici en politici.

De openingstoespraak werd gehouden door Susan George, o.a. medeoprichtster van Attac. Zij vertrok van de vaststelling dat het gangbaar economische instrumentarium ongeschikt is om de uitdagingen van vandaag, waarmee ik hoger begon, aan te pakken. Een levensgroot probleem is dat de kapitalistische markt niet over de toekomst kan denken, en dus "ongezond" is in gewone zin. Er is vandaag evenwel geen meerderheid voor een anti-kapitalistische revolutie. De instrumenten om de kapitalistische markt aan banden te leggen via internationale takseringen liggen wel klaar, maar de politieke macht ontbreekt vooralsnog om ze in te zetten. Die macht zal dus op een andere manier ontwikkeld moeten worden. George pleit daarom voor een brede alliantie gebaseerd op een minimumconsensus, bijvoorbeeld "het redden, van de planeet". Kleine lokale initiatieven, zoals verandering van consumptiepatroon, volstaan immers niet meer. De tijd dringt. We moeten daarom "groter denken". "Enkele jaren geleden zouden jullie mij dit niet horen zeggen, maar ik denk dat we de verlichte geesten onder de ondernemers moeten inlijven." Daarbij moeten we twee niveaus in het oog houden: het bestuur (regering) en de kapitalistische economie als geheel. De burgers lopen meestal vooruit op hun regeringen, zegt George. Het gaat er dan niet om politici te vervangen door andere – die onder druk van de lobby's toch maar hetzelfde doen als hun voorgangers – maar hen te overtuigen over te stappen op ecologische alternatieven. Daarvoor hebben we brede netwerken nodig met politici op alle niveaus. "Politieke folklore is niet meer genoeg." Wat de economische middelen betreft die we nodig hebben voor een maatschappelijke transitie wordt het volgens George tijd om de superrijken met drastische fiscale middelen voor hun verantwoordelijkheid te plaatsen. "We hebben geen filantropie nodig maar belastingen!" Zonder brede maatschappelijke coalitie zal dat evenwel niet lukken, en het volstaat ook niet. We hebben ook nieuwe economische instrumenten nodig die de economie ombuigen naar een ecologische economie. George vergelijkt dat met de voorstellen van Keynes die in de VS aan de vooravond van WOII tot de 'New Deal' leidden.

Zal de wereld ten goede of ten kwade veranderen? Dat is vandaag moeilijk te zeggen. In haar slottoespraak op dezelfde conferentie wees Leida Rijnhout (VODO) erop dat in de Mayakalender het jaar 2012 de afsluiting is van een periode van vele duizenden jaren, maar tevens de start van een nieuwe periode. Laat dat symbool staan voor de uitdaging van vandaag. Het is aan ons om de openingen in het heersende maatschappelijk systeem aan te grijpen om opnieuw geschiedenis te gaan schrijven.